
Boeken

André Mommen

Gerard Aalders en Cees Wiebers, *Zaken doen tot elke prijs. De economische collaboratie van neutrale staten met Nazi-Duitsland.*
Den Haag, SDU, 1990, 264 blz.

In de Tweede Wereldoorlog werd door ondernemers en bankiers fors verdiend aan de wapenhandel. Neutrale staten, zoals Zweden en Zwitserland, bleken achteraf minder neutraal dan dat ze wilden doen uitschijnen en sommige ondernemers lieten zich door de oorlogvoerende partijen dik betalen. Ze verleenden hand- en spandiensten aan bijvoorbeeld het Duitse grootkapitaal en aan de SS bij het verzilveren van de geroofde schatten. Vooral de Zweedse bankiersfamilie Wallenberg zou in deze een macabere rol hebben vervuld. Dat is althans de stelling van Gerard Aalders en Cees Wiebers die de handel en wandel van de broers Jacob en Marcus Wallenberg in een stevig gedocumenteerde studie uit de doeken doen.

Toeval of niet, maar de beide broers waren erin geslaagd om via hun *Stockholm Enskilda Bank* een financieel en industrieel imperium op te bouwen. Belangrijke draaischijf was niet alleen hun Enskilda Bank, maar ook hun fabrieken van kogellagers, een strategisch product voor de gemechaniseerde oorlogvoering en de machinebouw. Vooral met Duitse kapitaalgroepen waren de Wallenbergs verwant. Omdat Zweden neutraal bleef in de beide wereldoorlogen waren de Wallenbergs in staat op te treden als dekmantel voor Duitse bedrijven in Engeland en de Verenigde Staten. Uiteraard tegen klinkende betaling wilden ze in naam eigenaar worden van Duitse filialen en patenten. Dat deden ze voor *Robert Bosch* en *IG Farben*. Voorts financierden ze de grondstoffenhandel van Duitsland, saboteerden ze de productie van kogellagers in de Verenigde Staten, smokkelden ze machines, wapens en kogellagers, waren ze betrokken bij het verkopen van door de SS in beslag genomen joodse goederen en goud, camouflerden ze Duitse belangen. Kortom, deze schavuiten gedroegen zich als echte oorlogsprofiteurs. Na de oorlog bleven ze ongestraft. Dat was te danken aan bescherming die ze van hoge Amerikaanse ambtenaren en bankiers kregen, van medeplichtigen dus, zoals van de sinistere John Foster Dulles, een oude agent van het Duitse grootkapitaal in de Verenigde Staten en als diplomaat en minister onder president Eisenhower drijver van de Koude Oorlog.

Volgens Aalders en Wiebes zou de Amerikaanse regering na 1947 graag de spons hebben gehaald over het oorlogsverleden van de Wallenbergs toen deze laatsten mondeling beloofden mee te werken aan het saboteren van een tussen de Sovjet-Unie en Zweden afgesloten handelsverdrag. Het industriële imperium van de Wallenbergs begon op onverklaarbare wijze ineens hoge prijzen en vreemde leveringsvoorwaarden te stellen aan de Russische klanten. Dit paste in de Amerikaanse strategie van de absolute economische oorlogsvoering tegen de socialistische landen. Als weerwraak, suggereren de auteurs van de studie, zouden de Russen de Zweedse diplomaat Raoul Wallenberg, bekend omwille van zijn humanitaire acties tegen de jodenvervolging in Hongarije tijdens de oorlog, gevangen hebben gezet. Raoul Wallenberg was een neef van de beide oorlogsprofiteurs, maar had geen uitstaans met met de vuile zaakjes van de familie. De diplomaat is tot op heden nog altijd spoorloos, ondanks zoekacties van diverse zijden.

Deze studie over de Wallenbergs in oorlogstijd is gebaseerd op enorm veel archiefmateriaal en heeft de vorm van een aanklacht. Immers, de auteurs willen met alle middelen de "schuld" van de Wallenbergs aantonen. Waarin ze ook slagen. Zoals bij aanklachten wel eens het geval is, ligt dat betoog soms dik onder de feitelijkheden en soms ook onder de insinuaties. Zeker als ter staving van bepaalde beschuldigingen de harde bewijzen ontbreken. Dat is het geval inzake de redenen voor het verdwijnen van Raoul Wallenberg en ook voor het saboteren door de Wallenbergs van het handelsverdrag met de Sovjet-Unie. Over deze bezwaren is nog heen te stappen, te meer daar de lezer zelf wel kan uitmaken wat over de rand van het geloofwaardige tuimelt.

Alleen specialisten zullen het omvangrijke notenapparaat bekijken. En dat ziet er serieus uit. Ook al geven de auteurs toe de Duitse archieven niet te hebben bezocht. De lezer zal zich evenwel storen aan andere zaken. Doordat de auteurs vooral de activiteiten van de Zweden belichten, vergeten ze wel eens het globale kader van de actie aan te scherpen. Wat verbond Zweden met Duitsland? Uit zowat alle historische studies blijkt dat de economische groei van Zweden in belangrijke mate afgeleid was van de Duitse industriële macht. Het Zweedse ijzererts ging vooral naar de Duitse staalmagnaten in het Roergebied. Dat Zweden in de Tweede Wereldoorlog niet werd bezet, gebeurde niet alleen in ruil voor enige hand- en spandiensten.

De centrale figuur in de Duitse oorlogsplanning was de dikke rijksmaarschalk Hermann Goering, toevallig in een eerste huwelijk verbonden met een rijke Zweedse. Goering werd de verbindingsman tussen Hitler en de grote zakenwereld in Duitsland en Zweden. Deze figuur komt

---

in het boek totaal niet uit de verf. De auteurs geven overigens de indruk geen vaste greep te hebben op de Duitse kant van de medaille. enkele voorbeelden. De naam van IG Farben verdween niet na 1945 (bplz. 25). in tegenstelling tot wat het volksgeloof wil, werd van de joden geen zeep gemaakt (blz. 74). De *Poetilov*-fabrieken in Leningrad werden niet door de Duitsers in de jaren twintig gesticht, maar bestonden al voor de Revolutie (blz. 23). De Duitse staalmagnaat Hugo Stinnes kon nooit in de Tweede Wereldoorlog opdracht hebben gegeven tot het bouwen van mijnenvegers in Zweden, want hij overleed al in 1924 (blz. 150).

Al dit zout op slakken doet niets af aan de intrinsieke waarde van dit boek: ook en vooral in oorlogstijd wordt er veel geld verdiend. De Wallenbergs gaven in deze het "goede" voorbeeld. Na de oorlog mochten ze hun bloedgeld houden, omdat het in de Amerikaanse kraam te pas kwam. Daarover kunnen we vandaag nog altijd verontwaardigd zijn. De auteurs van dit boek zijn dat uiteraard ook. Maar omdat de hele affaire verjaard en bijna vergeten is, willen ze alsnog de waarheid in het volle licht brengen. De reputatie van de Wallenbergs krijgt uiteraard een fikse deuk en de neutraliteit van Zweden toen en nu kan men meteen relativeren.